

SECTION 13. Geography. History. Oceanology. Meteorology.

Sergey Iosifovich Tatarinov

candidate of historical Sciences, associate Professor,
corresponding member of International Academy of Theoretical & Applied Sciences,
Educational and Scientific Professional Pedagogical Institute of Ukrainian Engineering and
Pedagogical Academy
tatbronza@yandex.ua

THE POLITICAL REPRESSION OF HIERARCHS AND PRIESTS IN DONBASS REGION IN 20-30 YEARS OF XX CENTURE

Abstract: *The materials about the repressions of the Russian Orthodox Church hierarchs such as A.Dorodnitsyna, A.Bazhenova, N.Feoloseva, I.Sokolovskogo, I.Popova, I.Puhalskogo and ordinary priests were investigated.*

Key words: *priest, bishop, metropolitan, cathedral, state collaborative political governance, arrest.*

Citation: Tatarinov SI (2014) THE POLITICAL REPRESSION OF HIERARCHS AND PRIESTS IN DONBASS REGION IN 20-30 YEARS OF XX CENTURE. ISJ Theoretical & Applied Science 9 (17): 101-111. doi: <http://dx.doi.org/10.15863/TAS.2014.09.17.17>

ПОЛИТИЧЕСКИЕ РЕПРЕССИИ ИЕРАРХОВ И СВЯЩЕННИКОВ В ДОНБАССЕ В 20-30-Е ГОДЫ

Аннотация: *Впервые исследованы материалы о репрессиях иерархов РПЦ А.Дородницына, А.Баженова, Н.Феодосьева, И.Соколовского, И.Попова, И.Пухальского, рядовых священников.*

Ключевые слова: *священник, епископ, митрополит, Собор, ОГПУ, арест.*

РЕПРЕССИРОВАНІ ІЄРАРХИ І СВЯЩЕНИКИ У ДОНБАСІ У 20-30-Х РОКАХ.

Аннотация: *Вперше досліджено матеріали про репресії ієрархів РПЦ О. Дородниціна, О. Баженова, М.Феодосьєва, І.Соколовського, І.Попова, І.Пухальського, рядових священників.*

Ключові слова: *священик, єпископ, митрополит, Собор, ОДПУ, арешт.*

Серед жертв за часів громадянської війни були бахмутські священники. Був розстріляний священник Різдяно-Богородичної церкви с. Андріївка Костянтин Євгенович Щеголев (народився у 1864 році, закінчив Орловську семінарію, сан прийняв у 1891 році, мав 3 дітей). Створив Недільну школу для селян, показував через епідіаскоп «Живі картини», боровся з пияцтвом.

Священик Миколаївської церкви станції Гришино Прокіп Тимофійович Драгожинський (народився в 1878 році, закінчив семінарію, сан прийняв у 1901 році, мав 2 дітей) був вбитий за те, що у проповіді навів слова Юліана-відступника: «Ти переміг, галілеянин», в чому більшовики угледіли натяк на себе.

Безневинно загинув Никифор Андрійович Булахов, який був священником у Іоано-Предтеченській церкві села Верхне (Лисичанськ) (народився у 1864 році, закінчив семінарію, отримав сан священника в 1888 році, мав 9 дітей, із них 6 – шкільного віку).

Закатовані священники Ф. Базілевський з Лисичанська, Шепелев з Попасної.

Перед стратою священнику села Клинове Василю Попову запропонували відслужити панахиду по самому собі, а коли він відмовився, його розстріляли.

Священикові у с. Луганському перед смертю викололи очі і вирвали бороду.

Розстріляли архимандрита отця Геннадія на Левенгофських заводах за хранение "весьма вредной большевиков книжки "Протоколы сионистского съезда в Лондоне в 1915 г."";

У с.с. Григоріївка, Давидівка пред'явлено звинувачення священикам як "контрреволюціонерам, плохо отзывающимся о большевиках, нежелающим удовлетворить требования о выдаче денег.

Особлика Комісія при Штабі А.Денікіна зазначала, «в каменноугольном районе отцу Милюткину было пред'явлено вымышленное обвинение в публичном проявлении радости по поводу следования через село партии пленных красноармейцев. Во время допроса в ЧК его избили шомполами, нанесли рану на ногу и сняли пол скальпа. Затем он, по просьбе местных крестьян, был им выдан на поруки, но уже через два часа вновь привезен в чрезвычайку, председатель которой произвел по нем выстрел из револьвера, а красноармейцы нанесли ему удары шашками. Большевики пригнали собак и заставили их вылизывать кровь. Труп священника был брошен в реку... В селе Новобахмутовке 24 марта 1919 года был убит священник Троицкой церкви отец Тимофей Стадник... в дом священника ворвались три вооруженных красноармейца и потребовали выдачи денег. Никаких денег при обыске найдено не было. Тогда...несколько красноармейцев вывели священника в кустарник возле церкви и расстреляли».

«При занятии Горловки 18 марта 1919 года семья священника Сокольского была зверски вырезана, священник повешен вверх ногами» (Микола Вуколович Сокольський, 42 років, служив у Успенському молитовному Домі, мав 2 дітей).

Дії червоармійців у 1918-1919 роках викликали обурення робітників Юзівки (понад 10 тисяч), які у кінці 1919 року прийняли резолюцію, що коли при вступі Червоної Армії знову повторяться знущання над православною церквою, то робітники піднімуть повстання. Це на якийсь час попередило антицерковні заходи більшовиків.

«В Авдеевке храм и священнослужителей от разграбления защитило население; в ответ на объявление декретов об отделении церкви от государства ответило постановлением на общем собрании: церкви и причт содержат на свой счет». «В с. Гришино, вопреки запрещению служить молебн 9 мая 1919 года, рабочие потребовали служения такового, а затем выступили на защиту священника, на жизнь которого было сделано покушение со стороны большевиков».

Мужньо повівся священик Благовіщенської церкви Бахмуту Степан Михайлович Соболев (народився у 1875 році, закінчив семінарію, мав 5 дітей, був членом повітової єпархіальної ради, законовчителем гімназистів), який після революції і закриття в 1920 році гімназії, як порядна і, мабуть, наївна людина, намагався зберегти культові речі і сховав до храму Харламівської копальні різницю чоловічої гімназії Бахмуту (по опису 1914 р.), куди входили одяг священика та диякона – 7 комплектів (риз, епітрахілі, пояси, нарукавники, пояси, пов'язка та інше), хрести срібні та мідний, 2 срібних чаші, поставець, звездиця, ковш, блюдо. Іншого посуду з металу 15 одиниць, покрови різні шовкові, сатинові. Знайшли й конфіскували...

Репресії проти РПЦ продовжувалися у Бахмуті і Артемівському окрузі з остаточним встановлення влади Советів.

У 1922-1923 роках Бахмутський окрисполком приймає рішення про вилучення церковних цінностей.

У Акті вилучення цінностей Троїцького собору Бахмуту зазначено, що в 1 ярусі іконостасу 23 ікони, в 2 ярусі 4 ікони, в 3 ярусі 43 ікони. Плащаниці - 2, корошов - 20, дерев'яні хрести виносні - 10, паникадил - 3, лампад - 14, свічників великих - 2, невеликих - 2: на престольних і руконосних - 2, аналоїв - 3, Євангелій - 6, хрестів на престольних - 5,

церковного посуду - 8 одиниць, 33 причасних ложки, дискос, блюд - 6, умивальників - 2, дароносиць - 2, кадил - 4. Багато напрестольних покрівів оксамитових, шовкових, розшитих золотом, ризи і деталі одягу священників і дияконів - 76, купіль, килимів великих - 3, малих - 8 1.

Були описані церковні книги – 126 [1].

Дзвонів - 6, найбільший - 99 пудів. Загальна вага усіх - 198 пудів.

З Троїцького собору було вилучено коштовностей на 1841 рублів [1].

Троїцький собор міста Артемівська був закритий осінню 1931 р. «при народі». Робітники усіх підприємств і установ були вишуквані навколо огорожі собору. Після невеликої промови з вітваря були зняті ікони, скинуті дзвони, на іконостас натягнуто полотно для показу фільмів. Як кінотеатр собор існував недовго. З 1932 року в ньому розмістився міський архів, яким завідував Плотніков Іван Тимофійович. Архів знищили німці в серпні 1943 року. У післявоєнні роки в соборі був склад. Останки собору зруйнували в 70-і роки під час будівництва універмагу «Ювілейний».

У Миколаївській церкві с. Луганське 24 травня в 1922 р. комісія на чолі з Орловим, членами Коломійцем, Матвєєвим, віруючими Шевченко, Альохіної, священником А. Старошевичем писали, що вилучені дароносиця, дискос, звездица, риза загальною вагою 9,5 фунтів срібла. За залишене церковне майно для обрядів вірянам було наказано внести срібло і золото в губфінвідділ [2].

У Покровській церкві с. Луганське священник Пшеничний отримав для служіння чашу, дискос, звездицю, ковшець, дароносицю загальною вагою 3,6 фунти. За залишене начиння мирянам потрібно було внести 3,6 фунти срібла [2].

У церкві села Троїцьке були 23 травня 1923 р. по акту повітової комісії у складі «товариша Орлова, від волості Конкіна і Миколаєва» вилучені дароносиця, риза Євангелія, чаша, дискос, ложка, ковшик з срібла вагою 8 фунтів. Для служіння були залишені з срібла чаша, дискос, звездица, ложка, дароносиця загальною вагою 4 фунти. Священника і вірян зобов'язали замінити недолік сріблом у вигляді монет вагою 2 фунти віруючі зібрали «медалі із старовинних рублів» (дукачів) вагою 1,69 фунти [3].

По Акту конфіскації церковного майна Часовоярського молитовного будинку 30 травня 1922 р. вилучені лампада, хрест, кадило, риза Євангелія вагою 3,56 фунти срібла [4].

15 травня 1922 р. комісія у молитовному будинку Олександро-Невському ст. Часів Яр Сантуриновської волості були вилучені хрести срібний, 3 Євангелія, дароносиця, антимінс, 3 підсвічника, кадила срібне [5].

У Описі 19 липня 1922 р.- з церков Дружківки і Костянтинівки було вилучено речей загальною вагою 5 пудів 20 фунтів, 413 рублів. Віряни здали срібні монети замість церковного начиння, яке було залишене для богослужіння [5].

Бахмутський окружний ліквідком на чолі із Зозулей і Орловим 10 листопада 1923 р. докладав губкому РКП(б), що «по Бахмутському округу зареєстровані 206 культових закладів в 15 районах». Церкви закрили «за ініціативою профспілок». Є невелике відставання в Лисичанському районі, але «можна сподіватися, що до майбутнього року усі церкви будуть закриті». За 1922 р. закриті 21 церква, за 1923 р. церков - 20, молитовних будинків - 21 і монастир.

У закритті церков «активніше» були робітники, ніж селяни. Приводами для закриття церков були «звернення трудящих», немотивовані відмови органів влади у реєстрації статутів релігійних громад, відмови оренди церковних приміщень, які були націоналізовані радянською владою. «Відчуття відрази до церкви у селян... ще не народилося» [5].

Прокуророві області жителі Рубіжного подавали скаргу на виконком. Влітку віряни проводили службу в школах, але в жовтні їм заборонили проводити там службу.

У 1923 р. були закриті церкви соляних копалень «Нова Величка», Новий Карфаген» (Трипілля), Брянцевський молитовний будинок, молитовний Будинок Іванова у Ступках [5].

18 червня 1923 р. у Бахмуті була закрита Всехсвятская церква. У 1929 р. за рішенням партійних і виконавчих органів була закрита церква Благовіщенська.

У м. Слов'янську священики Петров, Данилов, Степинський, Ружицький були заарештовані ОДПУ 24 лютого 1923 р. за участь в контр-революційній організації «Бахмутсько єпархіальне Правління» для боротьби з представниками «живої церкви». Відома доля тільки Костянтина Івановича Ружицького (народився в 1888 р. в с. Мольчиці Волинської губернії, закінчив Московську духовну академію, з 1920 р. був настоятелем Преображенської церкви Слов'янська, з 1943 р. в Києві настоятель кафедрального Володимирського собору) [6].

У 1929 р. Артемівським міськвідділом ДПУ був заарештований Іван Ксенофонович Крещановський (уродженець села Андрианополь Славяносербського повіту, закінчив духовну семінарію, сан прийняв в 1910 р.), настоятель Святогорівської церкви Артемівського округу. 29 січня 1929 р. Особливою нарадою колеги ДПУ України був засуджений на 3 роки концтаборів [7].

Дослідники історії репресій в Україні відмічають, що з початком голоду 1932-33 рр. ОДПУ на чолі з В. Балицьким сфабрикувало десятки справ про підготовку націоналістичним підпіллям збройного повстання.

У грудні 1932 - січні 1933 рр. Донецьке окружне ДПУ заарештувало 26 учителів Артемівського і Старобельського округів за підозрою, що вони входили в «контрреволюційну організацію, яка мала на меті повалення радянської влади шляхом повстання». 28 грудня 1932 р. був заарештований Іван Олексійович Татаринів (народився в сім'ї священика в селі Дудківка Зміївського повіту Харківської губернії в 1897 р., вчився в Харківській семінарії). Пішов у священики, в 1926 р. склав сан і працював до 1930 р. директором Калинівської семирічки Попаснянського району. У м. Артемівськ працював завучем школи ім. Петрівського, завучем Дорпрофшколи, обирався делегатом 1 Всеукраїнського з'їзду професійних шкіл у Харкові у 1932 р. Як шанувальник української культури створив в Артемівську вчительську хорову капелу. 5 січня 1933 р. був заарештований Григорій Семенович Степанюк (народився 1898 р. в сім'ї коваля в с. Хорощенки Бяльського повіту Седлецької губернії Польщі, вчився у Варшавській семінарії та Харківській 8 гімназії). У 1919 р. був мобілізований писарем лазарету 1-ої Кінної Армії, змушений був служити псаломщиком церкви с. Попівка Лисичанського району, 1923-1929 рр. священиком у селах Байдівка і Мостки Старобільського району. Склав сан священика, в м. Артемівськ працював учителем математики в медичному училищі і школі ім. Петровського [8].

«Бунтівники» збиралися на сімейні свята, розповідали анекдоти і «планували відкопати зброю на Кубані». Зрозуміло, початок голодомору не могли не обійти у своїх розмовах заколотники-інтелігенти. «Ватажків» розстріляли в р. Сталино 17 травня 1933 р. [8].

О. Іоанн (Стрільцов Тихон Якович), який залишився сиротою і потрапив у Святогірський монастир, під час громадянської війни був комендантом лікувальних корпусів 3-го евакуаційного лазарету Червоної Армії. У 1921 р. прийняв чернечий постриг. У 1926 р. став наступником настоятелів монастиря Трифона (Скрипченко) і Михайла (Галушко), був свідком руйнування, закриття монастиря і вилучення його цінностей новою владою. За протидію отримав 10 років таборів і відбував покарання в Каргопольському таборі Архангельської області. У Свято-Миколаївській церкві с. Покровського Артемівського району служив священиком з 1955 по 1970 рр., помер 24 вересня 1970 р. 24 вересня 2002 р. його мощі були перевезені у Святогорський монастир.

Дерев'яна раку з мощами преподобного Іоанна встановлена в Успенському соборі монастиря [9].

З Бахмутом (Артемівськ з 1924 р.), Сталино і Донбасом пов'язані імена ієрархів православної церкви, які належали до різних течій, але усі зазнали гонінь комуністичної влади у сталінських застінках ОДПУ-НКВС.

Олексій (Дородніцин Амнеподист Якович) народився 2 листопада 1859 р. в сім'ї дячка села Успенське Слов'яно-Сербського повіту, закінчив Бахмутское духовне училище, богословську освіту отримав в Катеринославській Духовній семінарії, в Московській Духовній Академії, яку закінчив в 1885 р. із званням кандидата богослів'я. У 1886 році був призначений на посаду вчителя в Херсонське духовне училище, з червня 1890 р. став місіонером протиштундистом м. Херсона. У 1890 р. о. Анемподист представив в Раду Московської Академії дисертацію "Церковно-законодавча діяльність Карла Великого". У 1892-94 рр. за призначенням єпископа Августина служив помічником доглядача Бахмутського духовного училища [11, 12-18].

У статті «До програми історико-статистичного опису Катеринославської єпархії» А.Дородницин писав: «Помислити дні перші і літа вечн्या, помянув і поучахся». Він дав загальний огляд причин історико-церковних та археологічних досліджень про 2 половині 19 ст. Високо оцінив прагнення єпископа Феодосія (Макаревського) вести такі дослідження. Помітив обставини, що Єкатеринослав не мав повної історії і вказав на роботу Титова «Листа з Єкатеринославу»(1849) - викладача історії гімназії. Преосвящений єпископ Сімеон почав роботу з членами Братерства святого Володимира по написанню повної єпархіальної історії і археології - «стояло завдання написати про історію церкви і держави перед судом історії, проходськіє священники повинні використати письмові джерела, данні народних переказів, розкрити розвиток приходів». «Автор кожного історико-статистичного опису повинен дивитися на свою працю як на камінь у величній будівлі вітчизняної історії» - писав А.А.Дородницин. Ось принципи, сформульовані Дороднициним. Об'єктивність, безпристрастність, тексти без складних оборотів і іноземних слів, події описувати мовою джерела або переказу. При описі історичних архітектурних пам'ятників не використати специфічні вирази. Звертати увагу на старі церковні описи, книги, межові виписи, письмові книги, грамоти. Ці вимоги опису древніх написів. Рекомендувалося тонкі листи свинцю або олова накладати на напис на камені і легким тиском отримувати відбитки [19].

Єпархіальним Правлінням планувалося створення особливої комісії при Катеринославській духовній семінарії. Вона повинна була друкувати матеріали в «Єпархіальних відомостях». Планувалося створити церковний музей. У кінці статті А.Дородницин привів вираження російського історика-філософа Хомякова про значення вітчизняної історії [19].

6 травня 1900 р. імператор Микола нагородив надвірного радника А.Дородничина орденом Ганни 3 міри за заслуги по духовному відомству [20].

У вересні 1901 р. о. Анемподист зайняв місце викладача по викривальному богослов'ю, історії і викриванню розколу і місцевих сект в Чернігівській духовній семінарії. У березні 1902 р. пострижений в чернецтво з ім'ям Алексія, в тому ж році высвячен в ієромонахи. У серпні 1902 р. призначений інспектором Ставропольської духовної семінарії. У вересні 1903 р. отримав призначення на посаду ректора Литовської духовної семінарії із зведенням в сан архімандрита. 30 травня 1904 р. в Харківському кафедральному соборі була здійснена хиротонія архімандрита Алексія в єпископа Сумського, вікарія Харківської єпархії. Хиротонию здійснювали: преосвященний Арсеній (Брянцев) архієпископ Харківський і преосвященний Микола (Зоров) єпископ Таврійський; Сімеон (Покровский) єпископ Катеринославський. На хиротонії було присутнім багато народу, який бажав бачити рідкісну для Харкова урочистість. У липні 1905 р. преосвященний Алексій був переміщений на кафедру єпископа Єлисаветградського, вікарія

Херсонської єпархії, в серпні переміщений на кафедру єпископа Чистопольського, першого вікарія Казанської єпархії. Одночасно був призначений ректором Казанської Духовної Академії. У березні 1910 р. по клопотанню Ради Казанської Духовної Академії преосвященний Алексій затверджений Синодом в званні доктора церковної історії за роботу на тему «Релігійно-раціоналістичний рух на півдні Росії в другій половині ХІХ-початку ХХ століть». У січні 1911 р. відбулося 25-річчя служби преосвященного Алексія, яке було урочисто відмічено Казанською Духовною Академією. 3 січня 1912 р. преосвященний Алексій був призначений єпископом Саратовським і Царицинським. Єпископові Алексію було присвоєно звання почесного члена Суспільства вспомоществования бідним студентам Казанської Духовної Академії. 3 осені 1913 р. увійшов до складу заснованої Особистої міжвідомчої комісії з перетворення духовних учбових закладів. У липні 1914 р. був призначений на Володимирську кафедру і одночасно введений в сан архієпископа. У 1913 р. опублікував «Мораль Талмуда», що зробило його шанованим в середовищі російських монархістів. Поздоровляв Нижегородську Всеросійську Наряду уповноважених монархічних організацій 26-28 листопада 1915 р., прислав свою доповідь. У телеграмі Алексій писав: «Посилаю мій привіт і благословення монархічному з'їзду і благодію Богу, щоб Він благословив успіхом заняття з'їзду на славу Церкви, на благо Батьківщини і на радість нашому улюбленому Монархові». Архієпископом Володимирським і Суздальським Дородницін був до весни 1917 р., коли З'їздом духовенства знятий з єпархії за «деспотичне» правління і зухвале поведження з духовенством. У спогадах митрополита Євлогія (Георгіївського) - «після революції паства його прогнала за дружні стосунки з Распутіним: він подарував Распутіну книгу з написом »Дорогому мудрому старикові«. Дородницін переїхав в Київ і оселився в Лаврі. Він мав прекрасний голос, був відмінним регентом. Зовні був потворний: огрядність його була настільки непомірна, що він не міг дослужити Літургії, не помінявши одягу перед »Херувимською«, знемагав від жару. Апетит усіх приголомшував, а коли його мучила спрага, він міг випити мало не відро води... Влаштувавшись в Лаврі, архієпископ Алексій став мутити ченців-українців і збуджувати їх проти митрополита Володимира в надії добитися його звільнення і самому сісти на його місце». Після вбивства червоноармійцями митрополита Володимира (Богоявленського) спробував захопити церковну владу в Україні і оголосити автокефалію. Екзархом України був обраний митрополит Антоній (Храповицький) Харківський. У 1918 р. поїхав в Екатеринославську єпархію, де організував групу проти митрополита Київського, за церковні інтриги був заборонений. Як писав митрополит Мануїл (Лемешевський) цю обставину змусило Дородниціна переїхати в Новоросійськ, де в 1919 р. помер від паралічу серця в маленькому монастирі примирений з Матір'ю Православною Церквою. Відспівував його митрополит Євлогій. Алексію (Дородниціну) належить ьольшое число науково-богословських праць [21-35].

Доглядачем Бахмутського духовного училища в 1906-11 рр. був Дмитро Баженов [36-37]. Він народився 21 травня 1872 р. в Севастополі. У 1894 р. закінчив Таврійську Духовну семінарію і призначений псаломником і учителем церковно-приходської школи. З 1896 р. доглядач Таврійської духовної семінарії. У 1898 р. опустив в Московську Духовну Академію. У 1900 р. пострижений в чернецтво і рукопокладений в ієродиякони. У 1901 р. перейшов в Петербурзьку Академію. У 1902 р. рукопокладений в ієромонахи, після закінчення Академії із званням кандидата богослов'я призначений викладачем Псковської Духовної семінарії. З 1904 р. помічник доглядача Рязанського Духовного училища. 22 липня 1911 року був зведений в сан архімандрита. З 2 серпня 1911 р. - ректор Чернігівської Духовної семінарії. 8 грудня 1913 р. відбулася його хиротонія єпископа Миколаївського, третього вікарія Херсонської єпархії. Був перекладений на першу вікарну кафедру Херсонської єпархії - Єлисаветградську, в 1921 р. призначений єпископом Тираспольським. До 26 червня того Алексій паралельно управляв Одеською єпархією. За співпрацю з

«обновленцями» 26 червня 1921 р. Патріархом Тихоном відсторонений від управління Одеською єпархією. З початку 1922 р. звільнений з посади першого вікарія Одеської єпархії. З моменту зародження «обновленства» перейшов в «розкол» із зведенням в сан архієпископа Одеської єпархії. У 1923 р. переміщений на Казанську кафедру. Був учасником 2-го т.з. «Всеросійського Маєтного Священного Собору» 1923 р., на якому ганебно підписав постанову Собору про позбавлення сану і чернецтва Святейшого Патріарха Тихона. 16 квітня 1924 р. введений в сан митрополита. Ставив перед Патріархом Тихоном питання про своє покаяння за умови, якщо той залишить за ним сан митрополита. У 1933 р. призначений митрополитом Сімферопольським і Кримським. 9 лютого 1938 р. звільнений на спокій. Помер у в'язниці без покаяння.

Феодос'єв Микола Андрійович народився 1 лютого 1893 р. в с. Зайцево-Никитовка. У 1907 р. закінчив Бахмутское духовне училище (при надзирательстві Алексія Баженова). Його батько протоієрей Андрій Олександрович Феодос'єв (народився в 1862 р., закінчив духовну семінарію, священник з 1888 р.) правив службу в 1913 р. в храмі Зайцево-Никитовка [38].

У 1913 р. о.Николай закінчив Катеринославську духовну семінарію і назчен псаломщиком Александро-Невської церкви селища Ртутна копальня -Никитовка [39]. У липні 1921 р. рукопокладений у священники в приході с. Ряджене Таганрозького округу, Ростовської області. 18 серпня 1930 р. був заарештований Донським ОГПУ «за антирадянську агітацію», по статті 58 отримав 5 років таборів.

У 1943 р. пострижений в чернецтво із зведенням в сан архімандрита, призначений настоятелем Микільської церкви м. Таганрога. Знову заарештований Таганрозьким міськвідділом МДБ 25 грудня 1949 р. за звинуваченням у «добровільному служінні окупантам, антирадянську агітацію і підтримку німців». Отримав 10 років в таборі «Озерний» Тайшета. Повністю реабілітований в 1956 році [40-41]. З 1956 р. - настоятель Полтавського Свято-Макарьєвського кафедрального собору. 3 квітня 1960 р. хиротонисан єпископом Чебоксарським і Чуваським. У 1971 р. введений в сан архієпископа [42]. Після тривалої хвороби помер 22 вересня 1972 року. Похований на міському кладовищі м. Таганрога.

З Бахмутським повітом, діяльністю духовного училища, ЦПШ пов'язаний Агапит (Вишневіський Антоній Йосипович), який народився 16 липня 1867 р. в с. Вігів Овручського повіту Волинської губернії в сім'ї дякона. У 1892 р. поступив в Київську духовну академію, закінчив в 1896 р. із званням кандидата богослов'я. 2 жовтня 1896 р. призначений інспектором Полтавської семінарії, в липні 1898 р.- ректором Катеринославської семінарії із зведенням в сан архімандрита. 7 квітня 1902 р. в Исаакиевском соборі Петербургу хиротонисан в єпископа Уманського, вікарія Київської єпархії, призначений настоятелем київського Золотоверхого монастиря. З 16 вересня 1908 р. єпископ Владикавказький і Моздокський, з 4 жовтня 1911 р. єпископ Катеринославський і Маріупольський.

Під час пастирського відвідування Бахмута в 1912 р. закликав викладачів гімназій і училищ більш суворо іспитувати євреїв [43].

Член Поместного Собору РПЦ 1917-1918 рр. 5 травня 1918 р. введений в сан архієпископа. Після узяття Києва петлюрівцями в 1919 р. очолив «Синод Української Православної Автокефальної Церкви», заборонив поминання за богослужіннях святителя Тихона (Белавина) Патріарха Московського і митрополита Київського Антонія (Храповицького), за що був заборонений. Агапит приніс покаяння, повернувся до управління Катеринославської єпархією. Після встановлення радянської влади був заарештований, помер у в'язниці Катеринославу від тортур, голоду і тифу в 1925 р. На пропозицію підписати прилюдне зречення Бога відповів: «Якщо скажете, що відрубаєте одну руку за іншою, то і тоді я не підпишу зречення».

Иоаникий (Соколовський) став єпископом Бахмутским Истино-православній церкві 21 жовтня 1921 р. Передав свій пост єпископові Бахмутському і Донецькому Йосафу (Попову) в 1922 р.

Розривши Йосафа з Иоаникиєм стався після переходу другого в «лубенський розкол». Иоаникий (Соколовський) в 1924-28 рр. очолював Омську григоріанську єпархію. Був єпископом Дніпропетровським в 1927 р., Харківським. 18 грудня 1937 р. в Ульяновске було заарештовано 78 церковнослужителів і мирян, членів т.з. «єдиної загальнообласної церковно-монархічної фашистсько-повстанської контрреволюційної організації» під керівництвом обновленческого архієпископа Іоанна (Никольського), архієпископа Митрофана (Гринева) і григоріанського митрополита Иоанникия Соколовського. 29 грудня 1937 р «трійка» при УНКВД Куйбышевской області ухвалила «швидкий» вирок по статті 58-10-11 УК РРФСР - розстріл. В ніч з 17 на 18 лютого 1938 р. в підвалі будівлі Ульяновського НКВД було розстріляно 78 безвинних мучеників, серед яких 3 архієреї і більше 50 священнослужителів і черниць [44].

Канонізація їх проведена Архієрейським Собором Російської Православної Церкви 13-16 серпня 2000 р., Священним Синодом 18 серпня 2004 р. [45].

Проти митрополита Сергія, місцеблудителя патріаршого престолу після смерті Тихона, виступили прибічники Истино-православної Церкви, які вважали радянську владу породженням антихриста.

У них був Йосаф (Попов Петро Дмитрович). Народився 16 січня 1874 р. в Слов'яно-сербському повіті в с. Ольховатка в сім'ї дячка. Вчився у Бахмутском духовному училищі, Катеринославскую Духовну семінарію закінчив в 1904 р. Служив ієромонахом Карнауховского хутори з 1904 р. по 1910 р. У с. Селидовка Бахмутского повіту ієромонах в 1910- 1911 рр. В Павлоградському повіті в с. Николаевка ієромонах в 1911-1916 рр. В Новомосковске ієромонах, настоятель в 1916-1920 рр.

У 1922-1923 рр. в Самарсько-миколаївському монастирі архімандрит і настоятель. Єпископом в 1924 р. хиротонисован в Харкові Иоанникиєм (Соколовським) єпископом Бахмутским ИПЦ. Попов став єпископом Бахмутским і Донецьким.

В 1925 р. пішов на спокій. Жив в Новомосковске. У 1928 р. приєднався до "иосифлянської" опозиції, в Ленінграді зустрівся з єпископом Димитрієм (Любимовим). Окормлял иосифлянские приходи в Донбасі - в Артемівському (Бахмутском) окрузі: з літа 1929 р. громади - молитовний будинок на ст. Ханжонково, р. Рыково (Єнакієво), з вересня 1930 р. - в с. Николаевка. Громади ИПЦ були в Горловці, Константиновке, Луганську (понад 20). З 1929 р. в його ведення перейшли "буевские" общини Воронежської, Дніпропетровської, Подільської єпархій. У 1930 р. число створених Поповим громад досягло 70, у тому числі 23 в Україні [46].

Уперше заарештований 16 січня 1931 р. Дніпропетровським ГПУ в р. Новомосковськ разом з архімандритами Петром (Полознюком) і Серафимом (Кравцовим). Заарештовано було у справі ИПЦ 136 осіб. Колегія ОГПУ ССРСР 2 січня 1932 р. за «організацію і керівництво контрреволюційної організацією ИПЦ в Україні» (ст.58-10-11 УК РРФСР) засудила до 5 років в концтаборі. З матеріалів справи видно, що Йосаф (Попов) «керував діяльністю Дніпропетровської філії ИПЦ. Проводив вербування в організацію нових вірян, поширював літературу [46]. Винним себе визнав». Член Харківської групи Чубцов показав: «...контрреволюційна діяльність полягала в наступному:

1. Поширення відозв, листів і тому подібних документів;
2. Організація нелегальних зборів;

3. виховання вірян в антирадянському дусі проти колективізації, розкуркулення. Ця діяльність проводилася у формі бесід на релігійні теми, під час молебнів, де проголошувалися антирадянські проповіді;

4. організаційна допомога духовенству в посиленні;

5. організаційна робота, зв'язок з місцями, з'ясування кількості прибічників і обробка нових людей». «Керівництво діяльністю Дніпропетровської філії було зосереджено у Попова Петра Дмитровича, який знаходився на зв'язку з керівниками Харківської філії, звинуваченими Кратировым Павлом (Иоанном) і Ленінградським центром контрреволюційної організації». «Окрім Дніпропетровської філії Попів керував діяльністю ИПЦ груп в ЦЧО і на Північному Кавказі». Звинувачений Толмачев вказав, що «на одному зі зборів на ст.Переэздная Попів говорив, що незадоволення соввластью, яка помічається в деякій частині населення, треба усіма заходами розпалювати, втягуючи незадоволені елементи в тісно спаяну організовану групу. З цією справою треба квапитися, оскільки скоро буде війна Сов. республіки з якою-небудь державою і тоді усі ці групи мають бути маленькими штабами на місцях, які керували б контрреволюційною роботою» [46].

Покарання Иосаф (Попов) відбував в Пермській області р. Красновишерск («Вишлаг») в 1932-1933 рр. По постанові Колегії ОГПУ СРСР від 16 лютого 1933 р. звільнений достроково з позбавленням права проживання в 12 містах і прикріпленням до певного місця проживання на термін завершення покарання у Волгоградській області р. Очеретин до жовтня 1934 р. На поселенні в Очеретині жил у будинку Дарини Олексіївни Фунтиковой, де жили архієпископ Прокофій (Титов) і священник Іоанн Скадовский. Вони організували домашню церкву. Знову заарештований в жовтні 1934 р. Особлива Народа при Колегії ОГПУ СРСР 17 березня 1935 р. за «нелегальні богослужіння будинку, контрреволюційну монархічну агітацію» засудила до 5 років виправних робіт. Розстріляний в 1937 р.

У Донецькій області у т.з. «обновленцев» першим вікарієм Донецької єпархії став в 1926 р. о.Александр. Потім вікарієм став Іоаким (Пухальский). Він народився в 1868 р. В 1889 р. закінчив Кам'янець-подільську духовну семінарію. З 1891 р. священствував на різних приходах. У 1922-23 р. перейшов в обновленческий розкол. У 1924 р. пострижений в чернецтво і хиротонисан на єпископа Гайсинського, вікарія Подільської єпархії. З 1925 р. єпископ Вінницький. 1926 р. єпископ Артемівський і Луганський. З 1927 р. секретар українського Священного Синоду. З 1929 р. єпископ Сталінський. 14 грудня 1937 р. звільнений за штат. Можливо, тоді був заарештований. Доля не відома [47].

У серпні 1937 р. Артемівський міськвідділ НКВД «розкрив контрреволюційну організацію» на чолі з тими, що були 5 священниками- псаломщик церкви Благовещенька Дмитревский Микола Олександрович, якому в цей час були 64 роки, заарештували за «антирадянську агітацію»; священник Терлецкий Семен Філіпович, 56 років, працював рахівником школи ім. Петровського; священник Шишлов Володимир Олександрович, працював учителем в школі ім. Петрівського за «антирадянську агітацію і організацію фашистської групи»; священник Козлов Євгеній Костянтинович, працював у відділі постачання тресту «Будматеріали» м. Артемівська; священник Семеновский Гавриїл Павлович працював обліковцем райспоживспілки м. Артемівська [47] Дмитревский і Терлецкий були випущені після 2-х років перебування у в'язниці, але померли від важких хвороб. Шишлов, Козлов і Семеновский були розстріляні в 1938 р. в Артемівську.

При вивченні архівних документів створюється враження, що кримінальна справа була створена штучно з різних осіб - священників і службовців, які знали один одного, дружили. Тому у справі згадувалися ще прізвища Синьковського, бухгалтера Донецької залізниці Васильченко П. В., бухгалтера банку Фамина М. А.(єврей). Усім інкримінувалися оповідання антирадянських анекдотів «під час гри в преферанс».

References:

1. DADO. – F.395. – Op.1. – A. 1-7.
2. DADO. – F.R-1527. – Op.2. – A. 67.
3. DADO. – F.R-1527. – Op.2. – A. 44.
4. DADO. – F.R-1807. – Op.1. – S.5. – A. 81, 86.
5. DADO. – F.R-1838. – Op.1. – S.2. – A. 53.
6. Shkarovskiy MV (1999) Russkaya pravoslavnyaya cerkov' pri Staline i Hruscheve (Gosudarstvenno-cerkovnie otnosheniya v SSSR). Moscow, Graal'.
7. GA SBU. – Sprava 31030.
8. LugODA R.3747, op.2, d.19991, t.1-4.
9. Tatarinov SI, Levitov EV (2010) Pokrovskoe-drevneyshee selo Bahmutskogo kraya. Artemovsk, pp. 76.
10. Tatarinov SI, Tutova NO (2010) Istoriya pravoslavya Donechchini. Artemovsk, pp. 236.
11. Butovskiy AI (1893) Istoricheskaya zapiska o Bahmutskom duhovnom uchilische za 50 let. Bahmut.
12. (1900) Vedomost' o prihode, rashode i ostatke summ Ekaterinoslavskogo Missionerskogo komiteta za 1899 g., Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti. No.6, pp. 91-95.
13. (1900) Lichnyy sostav sluzhaschih v duhovno-uchebnyh zavedeniyah Ekaterinoslavskoy eparhii na 1900-1901 uchebnyy god. Ekaterinoslav.
14. Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti (1900) No.16.
15. Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti. (1900) No.11-12.
16. Eparhial'nye izvestiya (1900) Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti. No.3, pp. 33-42.
17. Soobschenie Skotovato-Galicinskogo Missionerskogo Komiteta, Bahmutskogo uезда (1900) Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti, pp. 146-159.
18. Spisok prazdnyh mest v eparhii (1900) Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti. No.5, pp. 63-77.
19. Dorodnicin AYa (1900) K programme istoriko-statisticheskogo opisaniya Ekaterinoslavskoy eparhii. Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti. No.16.
20. Ekaterinoslavskie eparhial'nye vedomosti (1900) No.7.
21. Dorodnicin AA (1889) Cerkovno-zakonodatel'naya deyatelnost' Karla Bol'shogo. Moscow.
22. Dorodnicin AYa (1891) Shaloputskaya obschina. Moscow.
23. Dorodnicin AYa (1899) Opyt pravoslavnogo protivoshchunistskogo katehizisa. Ekaterinoslav, Izd. 3-e. Kazan', 1912.
24. Dorodnicin AYa (1903) Yuzhnorusskiy neobaptizm, izvestnyy pod imenem shtundy. Stavropol'.
25. Dorodnicin AYa (1906) Vizantiyskie cerkovnye mistiki XIV V. (prepodobnye Grigoriy Palama, Nikolay Kavasila i Grigoriy Sinait). Kazan'.
26. Dorodnicin AYa (1909) Material dlya istorii religiozno-racionalisticheskogo dvizheniya na yuge Rossii vo 2-i polovine XIX stoletiya. Kazan'.
27. Dorodnicin AYa (1909) Hristianstvo i kommunizm. Kazan'.
28. Dorodnicin AYa (1910) O lyubvi k Otechestvu. Rech' na molebnoe. Kazan'.
29. Dorodnicin AYa (1911) Asketicheskoe bogoslovie. Kazan'.
30. Dorodnicin AYa (1912) Poslanie k caricynskoy pastve po povodu lzheucheniya ieromonaha Iliodora. Saratov.
31. Dorodnicin AYa (1913) Samovospitanie i ego sredstva: Ocherk Hristianskoy pedagogiki. Saratov.
32. Poln. sobr. soch. T. 1: St. bogoslovsko-filosofskogo i cerkovno-istoricheskogo sodержaniya (1913) Saratov; T. 2: Slova i rechi (1914) Saratov.
33. Dorodnicin AYa (1913) Moral' Talmuda. Golos Cerkvi.
34. Dorodnicin AYa (1914) Voinstvuyuschiy islam. Moscow.

35. Dorodnicin AYa (1914) Antihrist. Moscow.
36. Spravochnaya kniga Ekaterinoslavskoy gubernii (1911) Ekaterinoslav.
37. Ekaterinoslavskie eparhal'nye vedomosti (1913) No. 8, No. 35. Ekaterinoslav.
38. Spravochnaya kniga Ekaterinoslavskoy Eparhii (1908) Ekaterinoslav.
39. Spravochnaya kniga Ekaterinoslavskoy eparhii (1913) Ekaterinoslav.
40. Arhiv Upravleniya FSB po Rostovskoy oblasti (1931) Delo N.Feodos'eva. 1931,1949.
41. Gridina IM (2006) Pravoslavni viruyuchi Ukraïni v roki Drugoi svitovoi viyni: Monografiya. Donec'k: Nord-Pres., pp.201.
42. Feodos'ev NA (1960) Rech' pri naznachenii v episkopy. Zhurnal Moskovskoy Patriarhii, No.5, pp. 31-33.
43. Kazakov AL, Tatarinov SI, Fedyaev SV (2003) Ot «cherty osedlosti» k holokostu. Artemovsk, pp. 86.
44. Simbirskaya Golgofa (1917-1938). Sost. svyasch. Vladimir Dmitriev. Ul'yanovsk, 1996. pp.49-58.
45. Enciklopediya Russkoy pravoslavnoy cerkvi (2004) Velikomuchenniki pravoslavnye. Svyato-Tihonovskiy universitet; Zhurnal N 39 zasedaniya Svyaschennogo Sinoda Russkoy Pravoslavnoy Cerkvi, 17 Aug 2004.
46. GA SBU. F.2 , Op.1. ,d. 10761.
47. Arhiv Luganskogo USBU.–F.326.–Op.1–A.274.